

Valget i Kerteminde 21. Juni 1855

Af Jørgen Nielsen.

Den lille by Kerteminde ligger smukt der ude ved Storebælt. Når solen skinner paa de blå vover, og himlen er klar og skyfri, da er det dejlig at færdes langs bæltets kyst; især er det en tur ud til den høje klint, hvorfra man tydelig ser over til Sjælland, prægtig. Bag klinten har man den store og kønnede Lundsgårds skov, på den nordlige side af Kerteminde ser man skovene ved Hverringe og Brolykke, og imod vest hæver Munkbo bakke sig over det lave land.

Til Kerteminde knytter sig adskillige historiske minder. Grekristoffer af Oldenborgs tropper landede ved Kerteminde i »grevens fejde« i avgust 1534, og i den store svenskekrig, da Kerteminde så vel som det øvrige Fyn var besat af de svenske, landede her den hollandske Admiral Ruyter her en afdeling danske, hollandske og engelske tropper, hvis formål var at tilbagevinde Fyn. I Kerteminde blev brødrene Paludan-Müller født. Den ældste, C. P. M., er bekendt som en meget skarpsindig historiker og gransker; den yngste, Fr. P. M., — Adam Homos forfatter — som en af vore aller største digtere i den nyere tid. Her levede for 100 år siden den i de gudelige forsamlings historie så velkendte skomager Ole Svane. Kerteminde og omegn kan vel i særlig grad betegnes som de gudelige forsamlings Vugge. Bregvær, en god halv mils vej fra den lille købstad, levede den mærkelige lægmand, tømmer Kristen Madsen, der med sin glødende og trosvarme taler på de mange møder, han holdt kom til at virke som få for kristenlivets genoplivelse her i landet. Den fromme mand, i besiddelse af en sjælden veltalenhed, er den betydeligste af alle danske lægprædikanter. Også i den senere tid knytter der sig historiske minder til egnen. Dalby virkede i en halv snes år Danmarks mest fremragende højskolemand Christen Kold. Her havde han sin højskole.

og friskole, og her var det, han førte sin svære kamp med autoriteterne. I Dalby boede Kolds gode støtte, Grundtvigs trofaste discipel, gårdejer og folketingsmand Kristen Larsen, der tidligere var bleven vakt så vel i kristelig som i folkelig Henseende. Han var Kertemindekredsens rigsdagsmand i flere år og som sådan medlem af den grundlovgivende rigsforsamling. Endelig oprettedes i Kerteminde (og Dalby) i 1868 den anden af vore valgmenigheder; den første blev som bekendt dannet i Ryslinge. Man ser af alt dette, at det er en livlig og åndelig interesseret befolkning, der har levet (og lever) i Kerteminde og omegn.

Her i Kerteminde blev i 1855 det folketingsvalg afholdt, som der på disse blade skulde fortælles lidt om. Det er et af de smukkeste og fornøjeligste valg, der har været holdt i Danmark. Men den, der blev valgt, var heller ingen ringere end N. F. S. Grundtvig selv. Kertemindekredsen har altsaa engang haft den ære at være repræsenteret af Danmarks største mand — for det er jo uimodsigelig Grundtvig. Efter hvad oven for kortelig er nævnt, kan man så udmærket godt forstå, at vælgerne i kredsen kunde få i sinde at bede Grundtvig om at være deres rigsdagsmand, og at han kunde have lyst til at tage imod opfordringen.

Halvtredserne i forrige århundrede var en stærk politisk kamptid i vort fædreland. Vi havde ikke haft vor fri forfatning — Danmarks riges grundlov af 5. juni 1849, som i forbigaaende bemærket aldrig kom til at gælde i Sønderjylland — ret mange år, før fjenderne af den rejste sig mod den og søgte at få den indskrænket. Det var de såkaldte helstatsmænd, der her var paa færde. I spidsen for dem stod vor store lovkyndige A. S. Ørsted. De vilde have indrettet en dansk-tysk samstat. Istedetfor, hvad der havde været det naturlige, at indlemme Sønderjylland i det danske rige og så lade Holstein og Lauenborg sejle deres egen sø, skulde det hele nu knyttes sammen til en »helstat«. Helstatsmændene var mærkeligt nok nået at komme til at danne regering, og nu fik de sat igennem, at toldgrænsen blev flyttet fra Kongeåen til Elben, og endvidere, at prins Kristian af Lyksborg, der var gift med kong Frederik den 7.s søskendebarn, prinsesse Louise af Hessen, blev valgt til tronfølger efter den barnløse konge, og endelig udstedtes 1854 en forfatningslov for hele »monarkiet«. »Nogle

sager skulde være særlige for hver landsdel (retssager, kirke- og skolesager, kommunesager o. fl.), andre fælles for hele monarkiet (kongehuset, udenrigsstyrelsen, forsvarsvæsenet og en del af pengevæsenet). De særlige sager skulde behandles af landsdelenes særegne forsamlinger (rigsdagen, stænderforsamlingerne), men for fællessagernes vedkommende skulde oprettes et rigsråd, der dog i de fleste tilfælde ikke skulde have besluttende myndighed, men kun være rådgivende.« Ministeriet Ørsted vilde indføre enevælden på ny, men modstanden mod det blev dog så stærk, at kongen afskedigede det, inden det fik helstaten gennemført.

Da rigsdagen atter samledes i begyndelsen af 1855, blev forslaget om grundlovsindskrænkningen atter fremsat, denne gang af den ny regering, der havde taget løftet om indførelse af en fællesforfatning i arv efter sine forgængere. I folketinget talte Monrad og i landstinget Lehmann for ministeriets udkast. Kampen blev hård, især i folketinget. Her havde navnlig Grundtvig flere sammenstød med Monrad. Grundtvig kaldte fællesforfatningen «et fornøftigtermål». Hellere måtte man dog skilles helt fra bord og seng. Han vilde stemme »nej«, om han så skulde stå alene; da han var vis på, at to vilde sige nej med ham, Nordens ånd og Danmarks hjerte«. Af al sin magt vilde han modsætte sig enhver afhængighed for Danmarks rige af det store splidagtige Tyskland, og på det stærkeste måtte han fraråde enhver sammensmeltning med det Danmark fra arilds tid fjendtlige Holsten, som måtte indsnøre Danmark i det tyske forbund, og derved forberede vor friheds og hele vor danskheds undergang. Han kæmpede på det stærkeste for, at man af den seksårgamle frihed kunde bevare valgretten, valgbarheden, rigsdagens rettigheder, trykkefrihed, foreningsfrihed, forsamlingsfrihed, den kommunale frihed og for, at man ikke skulde lade den indskrænkede kongemagt blive uindskrænket. »Skønt gamle Danmark var nedsunket til en provins i et nordalbingisk monarki, når fællesforfatningen blev til lov, måtte man ikke give slip på de nævnte friheder.« Når der til støtte for forslaget blev talt om, at »den europæiske nødvendighed« krævede en helstatsordning, vilde Grundtvig på ingen måde bøje sig for den tale, men stod urokkelig fast uden at vige.

Forslaget vedtoges alligevel med stort flertal, og ny valg blev

udskeve, for at så den kommende rigsdag kunde gøre det færdigt, så det kunde blive ophøjet til lov. Folketingsvalgene blev bestemt til den 14. juni. Valgene fandt sted under meget ringe tilslutning; kun 15 % af vælgerne afgav deres stemmer.

Kristen Larsen vilde denne gang ikke stille sig til valg. Han samlede så med vælgerne til prøvevalg i kredsen den 8. juni. Her foreslog han vælgerne at tage Grundtvig til hans afløser. Han kunde meddele, at »den klippefaste Grundtvig«, skriver »Fyns avis« lidt spydigt, »også havde givet tilbud om, at han vilde stille sig«. Forslaget fik megen stemning for sig hos forsamlingen, som dog ikke var ret talrig. Apoteker Friberg i Kerteminde havde ønsket, at marineministeren vilde have stillet sig i kredsen; men da denne havde skrevet til ham, at han ikke personlig kunde give møde, gik Friberg over til dem, der stemte for Grundtvig, og kerteminderne, som vistnok også havde ønsket ministeren, gik med apotekeren. En mindre del af vælgerne foreslog smed Niels Hansen fra Havndrup, som jeg, uden dog at kunne oplyse det, antager, hørte til J. A. Hansens venstremænd. Smeden, der var til stede, var villig til at tage mod valg. Han holdt derefter en tale, hvori han, »så godt han kunde, rev ned på Grundtvig, der ingen betydning havde på rigsdagen, og som med sine mange taler kun havde spildt tingets tid«. Ved afstemningen var dog det store flertal for Grundtvig. N. Hansen stillede sig alligevel og blev på valgdagen eneste kandidat, idet Grundtvig udeblev. Han havde ikke lyst til at komme i rigsdagen denne gang og vilde ikke møde, med mindre han kunde være aldeles sikker på at blive valgt. Det syntes nu hans unge venner i kerteminekredsen, at han nok kunde være. Men selv var han af en anden mening og vilde derfor vente og se, hvorledes valget spændte af den 14. Men da smeden ved dette kun fik 111 af de henimod 500 afgivne stemmer, og valget da efter den den gang gældende valglov*) skulde gå om igen, så syntes Grundtvig, at han dristig kunde sige til sig selv, at det var en tvungen sag for ham under disse forhold at gå til Kerteminde. Han erklærede da at være villig til at komme der den 21. juni — årets længste dag. —

*) der bestemte. at når der kun var en kandidat, da skulde han for at blive valgt have mere end halvdelen af de stemmende for sig; hvis ikke skulde et nyt valg foregå otte dage efter.

Den 20. juni 1855, dagen før valget, sejlede så Grundtvig med sin søn, Svend Grundtvig med dampskib over Store bælt forbi Sprogø og til Nyborg, hvorfra han da skulde befordres videre til rejsens mål: Kerteminde. Han havde ikke sejlet over bæltet siden 1805 — halvtreds år før — da han med en smakke kom samme vej. Siden 1808, da han var huslærer på Langeland, havde han kun en enkelt gang — på rejsen til Skamlingsbanken 1844 — set Fyn, og han har vist aldrig før gæstet Odins ø. Men han og Kertemindeegnen havde, som han selv siger i sin livlige beretning om »valgdagen i Kerteminde«, »i mange år tittet til hinanden over bølgerne. Dels var det nemlig der, den såkaldte »opvækkelse« begyndte for over tredive år siden, og skønt jeg ikke turde løfte den til skyerne for de hagers skyld, der altid er ved sådanne opbrusninger, så turde jeg dog godt skamme den oplysning ud, der fandt, at »gudelige forsamlinger« var langt utåleligere i et kristent land, end selv de værste »verdslige« forsamlinger i kipper og kældere, så jeg har gjort mit til, at man dog nu lige så frit kan forsamle sig om salmebogen og den bedendes kæde, som om brændevinsflasken og kortspillet, hvad man bogstavelig ikke kunde i Danmark inden 1823 eller længe derefter. Dels dette og dels dannede der sig på Hindsholmen ved Kerteminde vel alt for mer end tyve år siden et lille læseselskab mellem de unge karle (med Kr. Larsen i spidsen), som fortrinlig læste mine bøger og stræbte at tilegne sig min betragtning af folkelivet, som det danske menneskeliv, der ikke kan gå fra sig selv, uden at gå i dyrene, så der er næppe nogen plet i hele Danmark, selv hovedstaden iberegnet, hvor jeg fra åndens side er så velbekendt i en videre kreds, som i Odense amts anden.«*)

Da han nu kom til Kerteminde, fik han straks den venskabeligste modtagelse hos apoteker Fribert, en yngre slægtning af ham, som han ikke før havde kendt, og søn af Grundtvigs ungdomsven, kaptajn Fribert til Anneberggård, der bekostede mindesmærket på Oddens kirkegård over Villemoes og de øvrige faldne på orlogsskibet »Prins Kristian«, hvortil vi ved, at Grundtvig forfattede den vidunderlige skønne Indskrift: »De snækker mødtes om kvæld på hav« o. s. v.

»Mit herberg« — fortæller Grundtvig — »fik jeg i en hygge-

*) Nu tredje valgkreds.

lig højloftssal, som i syvårskrigens tid (1807—14) skal have været hvælvet til de døgnrige kapergaster, som her med gammen drak hinandens og handteringsens skål, men som nu i mine øjne især udmærkede sig ved sine rige blomstervaser, som gjorde mig så mistænkelig, at jeg følte på blomsterne for at overbevise mig om, at de ikke i al deres smagfuldhed var øjenforblindelse. Siden da jeg blev var, at ikke blot haven, men også gården var her bogstavelig en »rosengård«, skammede jeg mig lidt ved min mistænkelighed, men modtog dog netop derved et varigere indtryk af rosenfloren som Kertemindes glansside for mig, der er sådan en nar efter roser, at jeg kunde ønske mig tilbage til Kerteminde. . . blot for at se hele vrimlen, smagfuldt ordnede på en lille plet, udsprunget i sin pragt.«

Fra denne rosengård gik vejen om formiddagen til valgstedet Rygtet om, at Grundtvig vilde stille sig, havde kaldt en talrig mængde mennesker til stede, ikke blot fra kredsene, men også fra Fyns forskellige egne, og det både mænd og kvinder. Grundtvigs talende stiller var hans gode ven Kristen Larsen, der i sin tale ret vitigt sammenlignede Grundtvig med hans modkandidat, der ved det første valg havde fremstillet sig både som en meget beskeden og tillige som en med ualmindelige ævner begavet mand.

Da Grundtvig derefter fik ordet, har mange med den største opmærksomhed lyttet til de ord, som den mærkelige mand nu talte til dem. Alle havde jo tit hørt ham omtale, men kun en lille del i forsamlingen havde hørt ham før. »Med den ham ejendommelige vægt i ord og tonefald talte han til folket om det store livsspørgsmål for Danmark. »Nyborg avis« siger om talen, at den »udmærkede sig ved en sådan folkelighed og tydelighed og naturligvis med hans sædvanlige varme begejstring for fædrelandet og danskheden, at den henrev tilhørerne.« Ingen af bladene giver dog noget udførligt referat af Grundtvigs foredrag. Men selv har han i den foran omtalte skildring af valgdagen i Kerteminde meddelt hovedindholdet heraf.

I sin valgtale udtalte Grundtvig da, at han ikke vilde sætte sig mod en fællesforfatning, »hvorunder jeg turde tro, at vi kunde beholde vore umistelige ved grundloven hjemlede

friheder og rettigheder, og hvormed jeg turde tro, at Danmarks riges bestandighed, frihed, ære og velmagt lod sig forlige, men lige så langt skal det være fra mig at sige ja til, hvad jeg tror må blive Danmarks riges undergang og blive det danske folk, dets fædreneland og modersmål til fordærvelse og beskæmmelse.«

Han gik nu nærmere ind på Stillingen, på faren og frygten for øjeblikket, og han indskærpede da med flid den himmelhøje og dog hos os så tit oversete forskel mellem hvad man i trange tider må bøje sig for som overlegent og finde sig i som uundgåeligt, og så, hvad man selv siger ja til, giver sin stemme, sit bifald og samtykke, hvad aldrig nogen danne- mand må eller behøver at lade sig kyse, true eller lokke til, hvor talen er om hans folks, hans fædrenelands og moders- måls fornedrelse, beskæmmelse og undergang.

Vi skal derfor alle lægge på hjerte, at selv om det var, hvad man med et højtravende ord kalder en »europæisk nødven- dighed«, at det ældgamle og fribårne Danmarks rige indtil videre skulde således sammenkobles med de tyske forbunds- lande Holsten og Lauenborg, at danskerne ikke beholdt mere valgfrihed, talefrihed, trykkefrihed og foreningsfrihed, end tyskerne har, som de selv siger er slet ingen, så måtte dog enhver fribåren, frisindet og fritalende dannemand sige højt til regeringen: Hvad der er uundgåelig nødvendigt, det nø- des vistnok også dannemænd til at finde sig i, så længe nød- vendigheden varer, men når det dog er en åbenbar uret og en stor ulykke for land og rige, så må ingen forlange af os, at vi skulde give uretten skin af ret eller styrte os selv i ulykke ved at sige ja med vor mund, når vort hjerte siger nej, thi både opgav vi dermed vor ret til, når omstændighederne for- andrede sig, da at benytte dem til rigets oprejsning, og desuden havde vi ikke engang så meget mod, som den usle pave i Rom, til at forbeholde os vor ret, hvordan skulde vi da have mod til nogensinde højrøstet at udtale vor ret, og mandig hævde os den!«

Endelig gjorde han opmærksom på, at hvad man har kaldt en »europæisk nødvendighed« var det ingenlunde, men var i det højeste en »russisk nødvendighed«, som nu, gud ske lov, er ophørt, da det er bleven en »evropæisk nødvendig-

bedst for Rusland*), at holde sig i skindet og lade både Danmark og alle de tre nordiske riger gøre, hvad dem huger bedst skønt det er Rusland en brand i næsen. Og hvad der nu tjener og huger folkene i hele vort Højnorden bedst, et fast forbund til fælles forsvar, det er, gud ske lov, blevet til en »evropæisk nødvendighed«, så det må snart blive vestmagterne indlysende, at Evropa trænger lige så meget som vi til i et frit, højnordisk forbund at få en mur på det rette sted både mod russiske og tyske overgreb«.

I »Fyns Stiftstidende«s korte referat hedder det, at Grundtvig »ønskede, at fællesforfatningssagen måtte komme i stand, men sådan, at den måtte geråde Danmark til ære og selvstændighed i det indre og ydre, og at den måtte blive til landets sande velvære; men kunde den ikke det, da vilde han ikke, som så mange andre give den sin stemme, der tror, at det nytter intet at være så vedholdende; man burde netop reservere sig i et sådant tilfælde sin stemme for at have den fri, når bedre tider oprandt.«

Et nifoldigt bifaldsråb besvarede hans tale.

Smeden, som så fik ordet, var dog nu, da han stod ansigt til ansigt med Grundtvig, lidt mere spagfærdig, end han havde været tidligere. »Forrige valgdag skal han have brugt forhammeren«, skriver Grundtvig i sin artikel om valgdagen, »men ved denne lejlighed lod han alt hammerslag fare og holdt sig til svaletønden.« Smeden erklærede ellers, at en fællesforfatning, der var til Danmarks skade, vilde han heller ikke gå ind på, og han fremkom derefter med nogle ytringer om indre reformer, navnlig om fæstejordens overgang til ejendom, om det ønskelige i tiendens afskaffelse og præsternes lønning af statskassen, næringsfrihed o. s. v.

Derpå tog Grundtvig atter ordet og gjorde vælgerne opmærksom på, hvorledes han hidtil havde virket for indre reformer i og uden for rigsdagen; han lovede, at han fremdeles vilde virke på samme måde. De vælgere, der mulig havde hørt, at han var herremand og derfor ikke vilde virke for fæsteaflysningen, oplyste han om, at hans sidst afdøde kone vel havde

* Det var under krigen mellem Rusland og vestmagterne og det netop på det tidspunkt, da det var gaet svært tilagters for russerne — Grundtvig holdt talen.

ejet en herregård, som han intet havde at gøre med, men at han dog havde virket for fæsterne på godset således, at næsten halvparten af gårdene nu var selvejendom, og det til en pris, som intet andet gods kunde fremvise fordelagtigere for køberne.

Denne udtalelse blev modtaget med overordentlig levende bifald.

Niels Hansen gjorde et par bemærkninger og opfordrede forgæves vælgerne til at rette forespørgseler, hvorefter der skredes til kåring. Skønt flertallet ved håndsoprækning viste sig afgjort for Grundtvig, forlangte dog modkandidaten skriftlig afstemning. Udfaldet af denne viste, at Grundtvig var valgt med 499 stemmer, mens smeden måtte nøjes med 212.

Kr. Larsen udbragte så et leve for Kongen, og Grundtvig et leve for Danmark.

Grundtvig skriver i den flere gange nævnte artikel: »Jeg måtte beundre den stilhed og sømmelighed, der udmærkede den usædvanlig store folkemængde under hele valghandlingen, uagtet undertallet åbenbart var lige så opsat på at få sin vilje som overtallet, thi i Sælland går det, som man nok ved, anderledes broget til ved slige lejligheder, så jeg bestyrkedes herved i min gamle forestilling om fynboerne, at de er mindre drøje og djærve, men langt mere dannede og slebne, end sjællandsfarerne, fænger lettere og lyser smukkere, men brænder svagere end sjællandsfarerne. . . . Al ting gik glat, og den eneste skurrende lyd var af et alt for skrøbeligt plankeværk, der styrtede ned med en hob viltre drenge og gjorde vel ikke den nogen skade, men knækkede låret på en anden dreng, der i sin uskyldighed kom det for nær. Også herved kom imidlertid fynboernes ridderlighed til syne, thi på en kort opfordring af pastor Møller i Dalby skød de på stedet henved 100 rdl. (200 kr.) sammen til drengens helbredelse og trøst.«

I de fynske blade hedder det om dette uheld: en lille dreng der krøb op på et stakit for bedre at høre og se, faldt ned og brækkede sit ene ben. Pastor Møller trådte efter valget frem og idet han omtalte det glædelige udfald, henledte han tilhørernes opmærksomhed på det sørgelige tilfælde, der var forbundet dermed, og i en kort tid indsamlede han 87 rdl. (174 kr.) til det trængende barns pleje.«

»Om middagen«, fortsætter Grundtvig sin skildring, »gik vejen til gæstgivergården, hvor så mange af mine tilstedeværende fynske venner og velyndere, som bordet kunde rumme, lykønskede rigsdagsmanden fra Kerteminde ikke blot til sit hverv på rigsdagen, men til sin virksomhed for liv og lys i alle retninger.

Her ved dette festmåltid sad da »den gamle hædrede danne-mand« som gæst, omringet især af danske bønder. Flere taler blev holdt, deriblandt en af pastor Birkedal fra Ryslinge. Det var vistnok ham, der i sin tale mindede om, »hvor nødvendigt det var at finde navnet på det, hvormed man havde at gøre, både for at blive fri for det onde ved at kunne forsage det, hvad kun kan ske med navns nævnelse og for at kunne blive delagtig i det gode ved at tilegne sig det, hvad der også kun var muligt, når man var istand til at nævne dets navn. Han omfalte derefter helstatsspørgsmålet. Blev dette ordnet, som mange ønskede det, da vilde Danmarks rige få et nyt navn og komme til at sejle under et falsk mærke. Det var ikke vejen til fred, frihed, ære og lykke, men til det modsatte. Derfor lykønskede han kredsen til, at den havde fået en rigsdags-mand, der alle sine dage havde kaldt enhver ting med sit rette navn, alle sine dage kæmpet for sandhed og ret, og navnlig alle sine dage kæmpet med en søns kraft og ømhed for Dan-marks rige, både hvad indhold og navn angår, en rigsdags-mand, som vilde sige »nej« til det falske navn og nævne det rette; det kunde være, ja, var sandsynligt, at han vilde blive overstemt, men ligesom det i kristelig forstand havde sin betydning at »bekende med munden«, om det end syntes, at ingen ansede det, således også i folkelig henseende: igennem en sådan bekendelse fik sandheden magt; selv om den ikke sejrede i øjeblikket var »derved en tilbagevenden til den mulig-gjort.«

En mængde skåler udbragtes, deriblandt en for præsten Grundtvig, og det blev udtalt, at ligesom den hædrede rigsdags-mands folkelige syn og anskuelser havde slået rod i denne valgkreds, således kunde det også siges om præstens kirke-lige betragtning, at den netop i denne egn havde vundet sjæle og hjerter hos præster og lægfolk, som ikke mange andre steder i landet.

»Om eftermiddagen«, vedbliver Grundtvig, »gik endelig toget med Kertemindes søfolk og dannebrog i spidsen til den nærliggende skov (Lundsgårds skov), hvor også under apoteker Fribergs forsæde og forsorg alt er smukt anlagt både til lystvandring og forsamling, og her lød da modersmålet på talerstolen til henvend solnedgang for mangfoldige åbne øren, ikke blot fra vore studerte munde, men også fra ustuderte munde, som netop i Fyn klarlig beviser, at modersmålet, når det kun i bedre mening end hidindtil får lov at skøtte sig selv, vil give de studerte herrer meget mer at tænke på og tale om, end de har givet folket.«

Birkedal, som i bladet »Dannebrog« gav en kort skildring af dagen, fortæller, hvorledes Grundtvig modtoges af stadens søfolk med dannebrogspaner og andre nordiske flag, og at bønder, præster, købstadfolk gik arm i arm, mens folkesange istemtes. — Dagen og festen bar i høj grad præget af at komme som gæster fra »et levende land.«

Festpladsen var vrimlende fuld af mænd og kvinder. Talerlernes række åbnedes af Fribergt, der sluttede med et leve for Grundtvig. Førend Grundtvig selv nu kunde komme til ord, istemte de mange hundrede mennesker en sang, hvori han blev sammenlignet med Hejmdal; folkeånden havde lagt luren i hånden på Danmarks kæmpeskjald og lært ham tonens fald.

Her nogle af sangens vers:

»Du klarere ser end de fleste,
du kæmpe på Bivrøst bro,
at sejren er let at miste,
når dansken taber sin tro!
Men håbet lyser for øjet,
det flammer op til et bål,
når over runerne bøjet
du skimter Højnordens mål.

Af ild brænder højt det i unge
og håb — er et lifligt syn —
din gamle barm og din tunge
end gløder med ungdoms lyn.
Hvad siger det, at du er gammel,*)
og sneen dækker dig til,
vi unge her på vor skammel
tøs op af din danske ild.

*) Grundtvig var den gang 72 år.

Vi andre lytter til luren,
 til gjallerhornet med lyst —
 bliv ved at blæse til muren
 står fast mod syd og øst!
 Bliv ved at blæse med smelten
 for Danmark til marv og ben,
 bliv ved, til dannebrogshelten
 har rejst os vor grænsesten.«

»Nu tiltalte Grundtvig fynboerne; dybt og dejligt lød hans ord, og jeg (Birkedal) så tårer i mange øjne. Den gamle kæmpe for Danmark, frihed og ære stod nu for så mange, som ret søgte, hvad han havde været for fædrelandet og dem i det. Han søgte, at han altid havde forundret sig over, at han aldrig havde løftet sin røst her i Danmarks midterste ø, på Fyn, som langt fra at have fået sit navn af det, der adskiller, det fjendske og adspaltende mellem Sjælland og Jylland, tvertimod bar navn efter Gefion. Her var store minder; Odin skjulte sig endnu i Odense, den sidste danske kæmpe fra hedenold, Palnatøke, havde her sit hjem, og mange forkæmpere for danskhed og frihed var her fra udgæede; som sådanne nævntes Kristjern Pedersen og Hans Tavsens i ældre, Nyerup og Rask i nyere tid. Han sluttede med at anvende sangens ord: »Hvad siger det, du er gammel« o. s. v. på Danmark, som vel var det sidste kongerige i verden, men som endnu gemte en ungdoms ild og varme, som dog tilsidst en gang vilde, under guds nåde, bryde frem og gøre Danmark til et lykkeligt rige.*) Dog, jeg formår ikke at give endog kun et mat skyggerids af hans ord; men vist er det, at vi følte den danske ild, mens han talte«.

Det gik nu slag i slag med talerne. Pastor Møller udtalte ønsket om, at Grundtvig, som havde været tro mod det ham og Danmark betroede, måtte få held til at sønderrive fjendens skæppe og føre Danmark til sejr.

Birkedal henledte tanken på Danmarks midalder. Han talte om Knud Lavard og borgerkrigenes tid og om Valdemar den store, der blev folkets redningsmand. Med ham begyndte Danmarks glanstid. Som der, efter sagnet, udsprang en lægedomskilde af Knud Lavards blod, således er der også nu udsprunget en lægedomskilde af folkets blod, som er vundet i den æd-

*) Det var nok i denne tale, Grundtvig brugte ytringen: »Min mund er i min tjeneste og må sige, hvad jeg vil.«

leste, mest højhjærtede kamp, der er ført (treårskrigen). Her staten, som er bygget på sand, vil nok synke i grus, og et frit og lykkeligt Danmark vil fremgå, selv om vi måske ikke får det at se. Vore børn skal se Valdemarstiden vende tilbage.

Møller P. Nielsen fra Kerteminde udtalte, hvad Danmark med al dets fylde var for ham.

Pastor dr. Viborg fra Rynkeby fortalte »i humoristiske og gemytlige ord Tors og Mjølnersmyten så prægtigt, blandede Tor og Grundtvig således sammen, at det var, som et levende billede manedes frem for tilhørernes øjne af sandhedskæmper med det fri, ærlige, kraftige ord. Et sådant ord, en sådan hammer havde vi alle sammen, når vi kun vilde bruge den men de falske skelende lurene havde ikke noget med den ærlige Tor at gøre, de var heller ikke danske, folkeånden vedkendte sig dem ikke.

Derefter delte folk sig i forskellige grupper; men de fleste fulgte dog gamle Grundtvig, hvor han gik hen og satte sig under bøgetræerne i den milde aften. Her sang man flere sange navnlig da »Modersmålet« og »Danmark, dejligst vang og vænge«. I anledning af omkvædet på den første:

»sødt i liv og sødt i død,
sødt i eftermålet.«

kunde Birkedal ikke bare sig, siger han, »men måtte minde Grundtvig og de danske mænd og kvinder om, at denne mand der i 50 år havde stridt for sit velsignede fædreland, vistnok havde ønsket og undt os alle langt mere og langt større af os godt, end vi og i det hele vor tid havde haft sind og sted til at tage imod, men det vidste jeg, at hans navn vilde høres »sødt i eftermålet«, at når hans øjne længst var lukket, vilde hans navn tone »sødest i pigemunde«, og de danske mænd vilde lægge det samme navn i deres børns hjerter og på deres læber, så han aldrig vilde glemmes, så længe der var et dansk land og folk til.«

Provst Krarup ledsagede den sidste sang med en varmt tale om, at i farens stund opvoksede knægte, der fægtede flin mod fjenden;« dette var også sket med Grundtvigs sønner, og begge var ilede til Dannevirke; dette vilde, med guds hjælp også ske med den lille søn, der endnu sad på faderens knæ. Hurraråb fulgte på alle disse ord. —

Svend Grundtvig talte for de gamle minder og opfordrede folk til at opskrive dem og sende dem til ham. Hans ord havde den virkning, at i alt fald smed Niels Hansen i Dalby (ikke at forveksle med smeden fra Havndrup) opskrev en del og sendte det til Svend Grundtvig, der optog det i sin bog: »Gamle danske minder«.

Så brød Grundtvig op og vendte tilbage til byen. Endnu blev mængden sammen og flokkede sig om talerstolen, hvorfra pastor Vad fra Seden og Kr. Larsen talte til de mange hørelystne mænd og kvinder.

Mærkeligt nok talte Kold, som sikkert har været blandt deltagerne, ikke ved denne ypperlige fest.

Birkedal slutter sin begejstrede skildring med de ord: »Aldrig vil det glemmes i hin egn, at den havde en sådan mild og lys dag, hvorpå Danmarks minder og Danmarks håb underligt smeltende rakte hinanden hånd over den gamle, sølverhvide mand, i hvis hjærte begge, både minde og håb, har sluttet pagt. Gud bevare Danmark!«

Den lange sommerdag faldt ikke for lang hverken for talere eller tilhørere, og Grundtvig siger selv, at i Erindringen faldt den ham snarere for kort, denne mærkelige og smukke sejersdag.

Han slutter ellers sin omtale af folkefesten således: »Hermed smiltes den sommerlange dag, og natten brugte jeg naturligvis til at sove i, men hørte om morgenen, at ungdommen havde brugt den til at danse i, under åben himmel til sol stod op, og da Fyn ventelig endnu, som i de gamle skjaldes tid, er »farre pigers land«, har valgfesten vist endt endnu gladere, end den begyndte.«

Sit tilbageblik på valgdagen i Kerteminde endte han med de bedste ønsker både for dansk oplysnings udbredelse i og fra Odense amts anden valgkreds, hvor den har sin bedste planteskole (Kolds skole), og for Kertemindes opløstning, når jærnbanen en gang kan nå til bæltet, hvorom jeg også hos min driftige vært fandt de skønneste og, som mig synes, højst rimelige forhåbninger«. —

Det havde været en dejlig dag, som aldrig glemtes af deltagerne. Man kan endnu træffe enkelte gamle mænd og kvinder, som var med hin sommerdag, der i sandhed hører til de skønneste, de har oplevet. Da jeg en gang talte med gamle

Tyge Hansen i Ferritslev, der som ung vælger havde været med at stemme på Grundtvig den dag, sagde han: »Ja, en gang var det værd at rejse til valg.« Og deri måtte jeg give ham ret. —

I håb om, at en og anden kunde have lyst til at læse om »valgdagen i Kerteminde«, har jeg skrevet denne artikel. Jeg har medtaget Grundtvigs valgtale uden afkortelse, hans skildring af sit ophold i Kerteminde og hans ytringer om fynboerne, tænker jeg ikke, læserne vil være kede af.

Kilder:

Grundtvig: Valgdagen i Kerteminde. V. Birkedal: Valget i Kerteminde. Et brev til udgiveren. (Begge artikler findes i bladet »Dannebrog« 1855. Grundtvigs artikel er også aftrykt i hans »Udvalgte skrifter.« Udg. af H. Begtrup.) »Fyns Stiftstidende« (1855). »Fyns Avis« (1855). »Nyborg Avis« (1855). Mundtlige meddelelser fra fhv. friskolelærer Knud Rasmussen, gårdejer Tyge Hansen m. fl. R. J. Holm: Danmarks historie. Fr. Hammerich: Et levnedsløb. J. A. Hansen: Vor forfatningshistorie. N. Neergaard: Under junigrundloven. Fr. Barfod: Fættællinger af fædrelandets historie. H. Brun: Grundtvigs levnedsløb.